

BELAZURI

ŽIVOT I DJELO

Dr. Mustafa FAYDA

Život

Ahmed b. Jahja b. Džabir b. Davud el-Belazuri je živio u trećem stoljeću po Hidžri (9. stoljeće po Isau, a.s.). Bio je historičar, poznavalac genealogije, pjesnik i pisac. Prevodio je sa perzijskoga na arapski jezik. O porodici u kojoj je rođen i djetinjstvu koje je proveo vrlo se malo zna. Činjenica da je bio prevodilac sa perzijskoga na arapski jezik nagnala je istraživače da zaključe da je iranskoga porijekla. Mogla bi ova pretpostavka biti tačna i stoga što u njegovom porodičnom stablu sjećanje najdalje doseže do njegova pradjeda Davuda, a da se dalji preci ne spominju. Potonja činjenica je tim vrednija za pretpostavku njegova nearapskog porijekla, ako se zna koliku pažnju Arapi pridaju svojoj genealogiji i koliko je dobro poznaju.

Belazurijev djed Džabir je u vrijeme halife Haruna er-Rašida (umro 193./809.) radio kao pisar u uredu ministra poreza Egipta El-Hasibija. To je jedini do sada pouzdani podatak o ovoj porodici. U literaturi se čak spominju i njegovi različiti nadimci: Ebu Džafer, Ebu Bekr i Ebu Hasan. Koji je od ovih nadimaka bio njegov nije moguće utvrditi.

Mjesto i godina Belazurijeva rođenja su također nepoznanica. Većina istraživača pretpostavlja da

se rodio u Bagdadu, krajem drugoga stoljeća po Hidžri.

Prva vijest o njegovu životu je jedna pjesma pohvalnica, koju je spjevao u čast halife El-Me'muna (umro 218./833). Pretpostavka je da je on u godini smrti ovoga halife morao biti najmanje dvadeset godina star da bi uopće mogao doći do halifina dvora.

I drugi podaci iz njegova života su uglavnom vezani za njegove odnose sa abasijskim halifama i njihovim ministrima. U vrijeme vladavine halife El-Mu'tasima Billaha (umro 227./842.) i Vasika Billaha (umro 232./847.), Belazuri se ne spominje. Pretpostavlja se da je u to vrijeme putovao po Siriji i učio od tamošnjih učenjaka. Ponovo ga nalazimo u Bagdadu na gozbi koju je u čast sunećenja svoga sina El-Muteza Billaha upriličio halifa El-Mutevekkil Billah. Bio je on na divanu kod ovoga halife i bio je prislan s njime. To nalazimo u spisu *Mu'džemu-l-udeba* Jakuta el-Hamevija, u kojem ovaj bilježi da je Belazuri prisustvovao halifinim razgovorima s učenjacima i da je u njima imao važnu ulogu.

Halifa El-Mutevekkil tražio je od Ibrahima b. Abbasa es-Sulija da napiše jednu lijepu knjigu o razgovorima vođenim petoga juna o odgodi plaćanja poreza i o samoj odgodi. Ubejdullah b. Jahja uđe kod halife i saopći mu da je Ibrahim donio knjigu koju je napisao. Halifa dade dozvolu

za ulazak i zatraži da mu Ibrahim pročita naglas ono što je napisao. Svima koji su se tu nalazili, s vezirom Ubejdullahom na čelu, knjiga se dopala. Belazuri, također prisutan tom sastanku, kasnije je ovu situaciju ovako opisao: "Naljutilo me to što su knjigu prikazivali uspješnom. Rekao sam da u njoj ima jedna greška. Halifa El-Mutevekkil me upita: 'U knjizi koju je Ibrahim čitao ima greška?' 'Da.' – odgovorio sam. Halifa tada reče: 'O Ubejdullah, jesi li ti našao grešku?' Ovaj odgovori: 'Ne.' Nakon što ju je ponovo pregledao, rekao je: 'O zapovjedniče pravovjernih. Greška čovjeku nije strana. Zbog toga što je Ahmed b. Jahja rekao da ima greška u ovoj knjizi, ja sam je iznova pregledao i nisam našao u njoj ništa što bi trebalo izbaciti. Ako dopuštate, neka nam on pokaže mjesto na kojem se nalazi ova greška.' Na ove njegove riječi, halifa El-Mutevekkil se okrenu meni i reče: 'Pokaži nam grešku koju si našao.'

Na to sam kazao: 'Tu grešku mogu uočiti samo astronomi Ali b. Jahja i Muhammed b. Musa. Ibrahim je rimske mjesece prikazao tako da datum počinje noću, a u grčkom kalendaru datumi počinju prije noći. Noćima počinju datumi u arapskom kalendaru, kada se ugleda mjesec.'

Na ovo je Ibrahim rekao: 'O vladaru pravovjernih, ja o ovome nisam ništa znao i nemam što prigovoriti. Popravit ću ovu grešku u knjizi.'

Ovaj primjer dokazuje da je Ahmed b. Jahja el-Belazuri bio u društvu halife El-Mutevekkila i da je učestvovao u opisanoj raspravi. To također dokazuje da je bio vjerovatni učesnik i drugih sličnih rasprava na halifinom dvoru. Zapisivači ga prikazuju kao historičara koji je razaznavao razlike između gregorijanskog i hidžretskog kalendara i načina računanja vremena. Znao je, dakle, da u gregorijanskom kalendaru dan počinje sa rađanjem sunca, a da je to u hidžretskom kalendaru onda kada se pojavi mjesec.

Belazuri je na dvoru halife El-Mutevekkila boravio desetak godina. I halifa El-Mustain Billah mu je bio naklonjen. Zauzvrat, Belazuri mu je napisao jednu hvalospjevku i na dar dobio poklon od 7.000 dinara. Poslao mu je i slijedeće pismo: "Šaljem ti ovih 7.000 dinara. Trebaš znati da će te oni koji dolaze poslije mene zaboraviti i napustiti i kada budeš potrebit njihovoj pomoći nećeš je dobiti. Ovaj novac skrivaj kod sebe i čuvaj ga za starosti. Samo u nuždi ga troši. Dok budemo skupa

živjeli, ja ću ti izmirivati sve tvoje potrebe, kolike god one bile." Ovaj halifa je svoje obećanje održao. Belazuri u vrijeme njegove četverogodišnje vladavine nije imao potrebu da se bilo kome drugom obraća za pomoć.

Belazuri je prisutan i na dvoru halife Muteza Billaha, koji ga je imenovao učiteljem i odgajateljem njegova sina Abdullaha. U to vrijeme (oko pet godina), Belazuri je pisao svoje djelo *Tabekatu-š-šuarā*. No, to je i vrijeme u kojem naklonost halifa prema njemu opada, jer se on poslije smrti halife El-Muteza počinje susretati s brojnim problemima, pa i onim egzistencijalne naravi.

Najgore mu je bilo u vrijeme vladavine halife El-Mutemida Billaha (umro 279./892.). To je vrijeme materijalnih problema, bijede, oskudice i borbe za preživljavanje. Belazuri više i ne pohodi halifin dvor. Veziri više nisu gledali blagonaklono prema njemu. Nije mu koristilo ni poznanstvo sa Ubejdullahom b. Jahjaom, El-Mutemidovim vezirom. Išao mu je u posjetu i prvi puta je to bilo uspješno, ali mu je drugi put vezir zatvorio vrata pred nosom. Drugom veziru Ebu Sakru Ismailu b. Bulbulu (bio vezir 265.-277./879.-890.) ispjevao je pohvalnicu, ali mu je ovaj odgovorio lijepim pismom i obećanjima. Kako rečeni vezir nije ispunio svoja obećanja, Belazuri je ispjevao tužbalicu na njegov račun, što ga je primoralo da mu pomogne.

Svi podaci o Belazuriju su fragmentarni i bazirani su na informacijama o njegovu odnosu prema abasijskim halifama. Do njih se uglavnom dolazi analizom pohvalnica ili tužbalica, koje je pisao na račun halifa i njihovih vezira.

Općenito je prihvaćeno da je umro u 80. godini života (279./892.). Ibn Nedim (umro 385./995.) u svome poznatom djelu *El-Fihrist* kaže da je Belazuri, u želji da pojača svoje pamćenje, konzumirao lijek spravljn od biljke belazur (lat. - *semacarpus anacaridon*), koja je slična kokosovom orahu. Lijek je, međutim, izazvao suprotno djelovanje: Belazuri je skroz izgubio pamćenje, odvezli su ga u bolnicu i tamo je umro. Ovaj se događaj spominje i u drugim izvorima. U njega je prvi posumnjao Jakut el-Hamevi (umro 626./1229.). On je iznašao u Džahšijarovom (umro 331./947) djelu *Kitabu-l -vuzera* da je djed Ahmedov b. Jahjaov bio Džabir b. Davud, koji je bio pisar kod

egipatskog ministra poreza El-Hasibija. Džahšijari u svom djelu mu daje nadimak El-Belazuri i tvrdi da je on popio napitak od belazura. Ovih tvrdnji, međutim, u današnjoj verziji Džahšijarovoga djela nema. Osim toga, za odgonetanje dileme je li djed ili unuk popio napitak, važna je i pretpostavka da unuk nije ni bio rođen u vrijeme u kojem je djed živio. Nedoumicu povećava i to što je pisac djela *Futuhu-l-Buldan* naveden pogrešno.

Sve u svemu, ova dilema još čeka svoje razrješenje. Sigurno je, međutim, to da je autor djela *Futuhu-l-Buldan* nosio nadimak El-Belazuri i da je po njemu i postao poznat.

Djelo

Poznato je da je treće stoljeće po Hidžri (devete po Isau, a.s.), u područjima nauke i kulture, bilo najplodnije u abasijskoj vladavini. Zamah u oblasti islamskih nauka, započet u prvom i drugom, a nastavljen u trećem stoljeću po Hidžri, dao je najoriginalnija djela. S druge strane, prevođenje djela s perzijskoga i grčkog jezika podstiče razvoj pozitivističkih nauka i filozofije. Poezija i književnost su, također, ulazile u područja interesiranja islamskih učenjaka.

Belazuri je nastavio putem kojim su se njegovi prethodnici historičari kretali u prva dva stoljeća po Hidžri. Polje njegova proučavanja su bili život i djelo Muhammeda, a.s. Proučavao je njegove vojne pohode, političke aktivnosti, prenošenje, saopćavanje i širenje islama i njegove misije, za što je građu nalazio u djelima tipa *Siira* i *Megaza*. Belazuri se bavio pitanjima muslimanske teritorijalne ekspanzije u prva dva stoljeća islama. Osim toga, proučavao je život, običaje i djela ashaba, tabiina i tabei-tabiina, čiji su rezultat djela tipa *Tabakat*.

Proučavanje historije Arapa prije islama, posebno plemena Kurejš, a i drugih arapskih plemena; proučavanje perioda poslije pojave islama i pojava otvorenih plemenskih suprotnosti i rivalstva u političkim i socijalnim događanjima još od vremena hulefai-rašidina dovelo je do utemeljenja genealogije (*ensab*) i pojave čitavoga niza djela tipa *Neseb* u prva tri stoljeća islama. S druge strane, proširuju se i područja istraživanja historije na svjetski nivo, pa se pišu djela iz historije

čovječanstva, od Adema, a.s., pa do tadašnjega doba. Pišu se i historije gradova i pokrajina. Razvija se i geografija, pa su nastala brojna djela s naslovom *Buldan* (države).

Belazuri je pratio ove razvojne pravce nauke i odgovarao na njihove izazove vlastitim djelima.

Njegovo ukupno angažiranje na području historijskih nauka se razvijalo na dva načina:

- *statično* - boravkom na dvoru abasijskih halifa imao je mogućnost da izbliza prati politička i vojna događanja, kao i način državnoga uređenja;
- *dinamično* - putovanjima po gradovima i pokrajinama prikupljao je podatke u svojim djelima, slijedeći tadašnju uobičajenu praksu.

U pogledu broja njegovih djela i njihovih naslova, ne postoji jedinstveno mišljenje među njegovim biografima. Do danas su sačuvana dva njegova djela: *Ensabu-l-ešraf* i *Futuhu-l-buldan*. Zna se da je još napisao i djela: *Kitabu-l-buldan el-sagir* i *Kitabu-l-buldan el-kebir*. Preveo je sa perzijskoga jezika na arapski stihovano djelo *Ahdi-Ardašir*, ali ni ono nije sačuvano do danas. Zna se da je ovo djelo sadržavalo pedeset pjesama.

Najpoznatije Belazurijevo djelo je *Ensabu-l-ešraf*. Oko naziva ovoga djela ne postoji suglasje istraživača. Širi podaci o ovome se mogu iznaći u *Mukadimi* Muhammeda Hamidulaha. Sam *Ensabu-l-ešraf* je veoma opširno i kompleksno djelo. Pisano je u formi *tabekata*. Početni mu je dio životopis Muhammeda, a.s. U daljim poglavljima se bavi plemenom Kurejš, posebno njegovim ogrankom - porodicom *Benu Hašim* – zatim značajnim ličnostima iz ovoga plemena i ove porodice (sinovima amidža Muhammeda, a.s., Ebu Taliba i Abbasa b. Abdu-l-Mutalliba). Nije zaobišao ni neka druga arapska plemena (Hajš i Sahif). Belazuri u ovom djelu govori i o uređenju divana kod h. Omera, ashabima i sl.

Ovakav metod je upotrijebio i Ibni Saad (umro 848.) u djelu *Et-Tabekatu-l-kubra*. U tome djelu su potomci Muhammedovog, a.s., amidže Abbasa, osnivači dinastije Abasija, spomenuti prije Emevija, koji u zbiljskom historijskom slijedu dolaze prije ovih. Na isti je način i h. Alija, kao član Poslanikove porodice, spomenut prije ostale trojice prvih halifa.

Belazuri, pak, u djelu *Ensabu-l-ešraf* ne samo da se uvijek ne drži klišeja *tabekat*-djela nego se ponaša i kao empirista. Tako, primjerice, ako je ličnost, o kojoj govori u svome djelu, bila na položaju halife,

on daje historijski kontekst njezina djelovanja. U ovom se smislu on odvajava od Ibn Saada, sublimirajući čisti historijski metod s postupkom tabekat. Tako on donosi novine u historijskoj nauci svoga doba i njegova su djela skup različitih formi.

U svome je radu on posebno opširno proučavao dinastiju Emevija. Ovo djelo, nažalost, do danas nije objavljeno kompletno, već su neka njegova poglavlja ugledala svjetlo dana kako slijedi:

– *Ensabu-l-ešraf*, Kairo, 1959., priredio Muhammed Hamidullah, objavljen dio o životu Muhammeda, a.s., sadrži i indeks cijeloga djela;

– poglavlje o potomcima El-Abbasa b. Abdul-Mutalliba, Bejrut, 1978., obrađeni svi iz porodice Benu Hašim;

– poglavlje o porodici Abdu-š-Šems, o rodu od Emevija i do kraja potomaka h. Osmana, priredio dr. Ihsan Abbas, Bejrut, 1979.;

– poglavlje koje počinje od h. Osmana do supruga Abdullaha b. Zubejra, priredio S. D. F. Goitein, Jerusalem, 1936.;

– poglavlje koje počinje sa porodicom Benu Abdu-š-ems, a završava sa djecom Muavije b. Ebu Sufjana, priredio Max Schloessinger, Jerusalem, 1971.;

– W. Ahlwardt, Anonume Arabische Chronik, Leipzig, 1883., litografski tisak, poglavlje o haridžijama i Abdullaha b. Zubejru.

Futuhu-l-buldan je jedno od najstarijih djela o ekspanziji islama i njegovih vojski koje je sačuvano do danas. Poznati historičar El-Mes'ud (umro 326. h.) o ovome djelu je iskazao pohvalu: "Ne znamo za bolje djelo koje tretira pitanje osvajanja gradova i država."

Prije Belazurija, djela ove vrste su pisali autori koji su mahom umrli u prvoj četvrtini trećega stoljeća po Hidžri. Među njima su: Ebu Huzejfe Ishak b. Bišr (umro 206./821.), El-Vakidi (umro 207./822.), Ebu Ubejde Muamer b. El-Musenna (umro 210./825.) i Ali b. Muhammed el-Meddani (umro 225./840.). Belazuri se u svome radu koristio njihovim izvorima. Do danas, nažalost, većina ovih djela nije sačuvana.

Istraživački metod koji su prakticirali tadašnji historičari je preuzet iz nauke o hadisu. Za valjano ocjenjivanje svakoga događaja, naime, morao je postojati precizan lanac prenosilaca (*sened*). Ovim se metodom koristio i Belazuri, s tim što on nije navodio sve prenosioce u lancu pojedinačno, nego

je stavljao naznaku: "Prema onome kako prenose prenosiooci." Ovaj metod on najavljuje u prvoj rečenici svoje knjige, gdje kaže: "Učenjaci koji su se bavili hadisom (tradicijom Poslanika, a.s.), sirom (životopisom Muhammeda, a.s.) i osvajanjima gradova i država pomogli su mi svojim podacima. Ja sam te njihove podatke nekada doslovno prenio, nekada skraćivao rečeničke konstrukcije, a ponekada sam neke dijelove upoređivao s drugima i objedinjene prenosio." Nekada on svoje senede uobličuje formulacijama tipa: "...prema onome kako mi je u vezi s Himsom (grad u Siriji - op. aut.) prenio jedan šejh", ili: "...prema onome kako je rečeno." Nekada on prenosi ono što je od jednoga ili više kazivača sâm čuo i onda formulira vlastiti sened. Ovi metodi daju posebnu čar Belazurijevom djelu i bogate ga. On u svome djelu, kada objašnjava senede, umjesto teksta prijevoda navodi imena prenosilaca (*ravija*) i završava formulacijom "prenosi putem". Ovaj metod je upotrebljavao u onim situacijama u kojima je lanac prenosilaca bio dug.

Svoje pisanje o osvajanju gradova on počinje sa seobom Muhammeda, a.s., iz Mekke u Medinu (*Hidžra*). Dalje u tom poglavlju opisuje postupak potpadanja pod utjecaj islamske države ostalih dijelova Arabijskog poluostrva. Slijedeće što opisuje su pojave otpadništva (*ridde-irtitad*) poslije smrti Muhammeda, a.s., te borbu protiv njih koju je vodio halifa Ebu Bekr. Nakon ovih događaja, opisuje osvajanja, koja su se odvijala u dva pravca. Dio osvajanja u pravcu Sirije kada je osvojio područja ove zemlje, zatim Palestinu, Egipat, neke gradove u Anadoliji, Egipat, Sjevernu Afriku, Andaluziju i neka ostrva u Sredozemnom moru. Irački pravac je uključio u sastav islamske države Sevad (Mesopotamija), Perziju, Horasan i Sind.

U Belazurijevom radu raspoznavamo da on opisuje različite gradove i oblasti, plemena i narode i načine njihova potpadanja pod utjecaj islamske države. Pojašnjava on i upotrebu papira; instituciju divana; opisuje novoosnovane gradove (posebno Kufu, Basru i Bagdad); stanje harača; instituciju divana u vrijeme halife h. Omera; pečat, novce, pisanje arapskoga pisma; vojno i političko stanje i uspjehe... Osim toga, veliku pažnju posvećuje i pitanjima vezanim za sociologiju, kulturu, uređenje države i sl.

Kada opisuje osvajanje nekoga mjesta, posebno se osvrće na to da li je ono osvojeno mirnim ili vojnim putem. Tu distinkciju uvijek jasno ističe, jer je to važno u pitanjima poreza. S druge strane, dužnu pažnju posvećuje i pitanjima *džizje* (porez nemuslimana).

Bogato i argumentirano opisuje nam doprinose muslimana izgradnji i unapređenju okolice u krajevima koje su zauzimali.

Futuhu-l-buldan je doživjelo više izdanja, između ostalih i:

1. De Goeje, Leiden, 1863.-1866.;
2. dr. Salahuddin el-Munedždžid, I-III, Kairo, 1956.-1960.;

3. Muhammed Ridva, Kairo, 1932.;

4. Abdullah Enis et-Tabba - Omer Enis et-Tabba, Bejrut, 1957.

Ovo djelo je prevedeno na njemački i engleski jezik, a djelimično i na latinski. Prevodioci i godine izdanja su:

1. P. K. Hiti, The origins of the islamic stata, I-II, New York, 1916.;
2. O. Rescher, I-II, Leipzig, 1917.-1923.;
3. Hamaker, Leiden, 1884.

m

**S turskog
Kemal BAŠIĆ**